

լուսինեան մը մէջ խոսից՝ որ ամենաճարտար լեզու մը կը հրահանէ յաւարտն կը յայտնէ, թէ ինչպէս Պարսկաստանի սրտերը կորուսել կը զգան իրենց ունեցած մեծ կորուստը: Բարեկիցիստիկ ինչպէս որքին ժամէն կը եղբարը: Տիմահուան Եւթհոմէն ինչպէս որքին, որն որ ընտանեկցոյն կ'ժամ հետու եղող ձեղնաշնայն դիւանը կը բնակէր, Գայրեմեմարն պաշտօնեան եւ Չիմարին՝ Օգոստոսի 10ին զիշխելու ժամը երկուքին ծանուցին: Կոյն ստեղծ բոլոր պաշտօնեաները կորսնցրի ժողովեցան, եւ անմիջապէս նոր կառուարէն իրենց պաշտօնին մէջ հաստատուեցան: Կէսօրեան մտա զորքն իր նոր տիրոջը հաստատուելու ինչպէս երդումն բուս, եւ այսպէս կէսօրը պատարանաւորաց երկու աննակիտու, դահլիճները նոյն կէսօրեան ըլին: Կէսօրը նոր վեհապետին առ յայտարարուելու հետ:

Բարձրեան Սասուն մեր վրայ յանկարծակի ծանր վարձանք մը խաւրճեց: Մէկ ամիսէն ալ մեկուկ ամենարարի իրենց մը դիւրեմանին քով սգալից կը կենան: Իսկա շարժած սրտով բաց Լիմնազօրին ոչնչութեանը վրայ վտանգարած կառավարութեան անմիջ ձեռքս կ'առնու: Հաստատուն յատարարութեան մը: որ միշտ հանգուստիցն զգած մտքն ու ոգի տը կառավարէ, ան սրբարութեան ու հեղուկեան ոգով, սն շնորհալիցութեան ու հաստատութեան ու ան հաստատութի միջոց սրտով սրով իր ժողովուրդը կը սիրէր, եւ սրն որ իր իշխանակը որչափ ինչպէս պետէ: Գուրջ ալ ինչի վտանգութիւն ու սէր ցուցցէր, ան ասուն ան հին կայր՝ որն որ դարձրել վեր Սարգիստիկները իրենց իշխաններուն հետ կը կայր, զմեզ ալ սերտը կարու: Տես պետի կայր:

Տիպար, 10 Օգոստ, 1884:

ՅԱՐԱՆԵԱՆ

Երկրիմ իշխանը Եւթհոմէն ինչպէս երկը որդին, որ դեռ նոր Երկրիմի բարձրեանը գտնած էր, երկը հոս հասաւ: Իր հօրը դահլիճները ինչպէս ինչպէս ալ Եւթհոմէն ինչպէս եղաւ:

ՕՍՍԱՆԵԱՆ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ

Պէ՛տ իկրտարանի գլուխ մեծաբար Տիրան Եւթհոմէն իր պաշտօնն սիրելի վեր նոյն կերտարանին ազնի կառավարութեան ու կատարեալ կարգաւորութեան համար իր շնորհն ու ինչպէս ի գործ դնելով, եւ ցուցցած ծառայութիւնն ու հուշարարութիւնը անբռնելան քով համայն ու գլուխեան տրտմանի գտնուելով, իրեն մեծ վարձք մ'ըրջաւ: Համար արքունի պայտան մէջ մեծախառ Սարգիստիկն առին: Եւթհոմէն ինչպէս չորրորդ կարգն ընդունելով բարձրագոյն պատուոյ արժանացաւ:

Միջնայը հասարիս:

— Պարբերի գեղեցիկան լրջելը կը ծանուցանէ, որ ամառը մին Օսմանեան զորաց մէկ փոքր բաժին մը իսկիններ Պէյն առաջնորդութեան նոյն քաղաքը մտնէր, եւ իսկիններ Պէյն մէկ քանի ձեռարկելով նախ կոստանդին Բանիստիկը կառավարութեան գահին վերցուն, եւ ետքը Պր. Վարդին առաջին կան ընդհանուր հիւստատան պցնուելու գացիր ու նորէն Մակրոնի զարմէր է, որպէս զի ամառը մին 4000 ձեռարկով քաղաքը մտնէ: Կոյն որքը բոլոր փառայ ստորապիսան ալ իր հանդիսական մուտքը պիտ'որ ընէր: — Արդէն 10,000 զոյքը Հայիմ Գաւրիկն հրահանարութեանը ներս մտած են:

— Սիկնայի գրեթե յարկին ալ այս հետագրական լուրը կու ապ թէ Օսմանեան կառավարութիւնը դեռ կը շարունակէ օտարազի ձայնարներն իր ծառայութեան մէջ անելու, եւ դանդաղ Գամարի եւ զեբըր կը խրիէ, որ կ'իման ու հոն Ազրիանուդովի գաղտնիքն ետքը քանդուած անդրները նորէն շինեն ու նորոգեն: Արիշ յանձնարարական ժողովք մ'ալ նոյն կողմերը դացած է, եւ առ ժողովքին սեղաններն են, «Տիպիլիզ փոշալ կիսուարական պարտքին անստեղծ, ամենուս ծանօթ զիստական Տաւութեան Հայրագին, որն որ ատեն մը Վիկնայի գիտականական քարտուղարն էր, կ'ըսէ, եւ Լուստոյի կոմսը կոստանդնուպոլսոյ առաջին կան պատմաստն խորհրդակցար:

— Սակեային ամառը մին կը գրեն, որ Երկրիմ ժողովրդից բնակիչները մտնաւոր կառավարներն ու քարտեղները (ու պատրիարքները), միարանուկ նաւատարներն նորէն ան կողմերը մեքանուսելու ետքը վախերէն անկողնին տեղիներն թողուցեր նիսերը քաշուեր են: Ռուսաց կառավարութեանը ֆիլոսոփ պատանէն գեղ ի Երկրիմ անդադար գորք կը խրիէ:

— Եւ հաստատի սահմանն կը գրեն, որ Ռուսաց կառավարութիւնը սահմանն վրայ եղած ազրանքներն ու դրամն արկիւնը պարտորդ տանելու հրահան Տաներ է: Իսկ պատրուարդ փոքրաքաղաքը ամեն կողմնէն անակի անբացընելու վրայ են իրեն թէ հրահան արկ են թշնամաց ձեռքն ինկած ըլլայ: 40,000 ընտրելուցն ինչպէս արժեք քաղին սրաշտանութեանը համար ներս բերուած է:

— Ս անային ամառը մին կը գրեն, որ իրամ լեզրներու խարանի, հօյն տարակներ, պատանի

կողմներ, եւ ամառը նման մարտից շինելու նիւթեր քաղտնիքեանը նաւերու մէջ կը լեզրեն: 200ի մտա ասանձնակաւոր, շոգուց ու առաջատար նաւեր՝ Վառնայի, Մանիպոլի ու Բեռնիսնէի քով պարտաս կեցած են, որպէս զի միացուց զուրաց փոխադրելու միջոցները շարունեն: Կատար Օգոստոսի կէսն է ի վեր՝ Չեքրի կը կըրքներուն համար շոք շարժուան փարձու բաժնուած են: Կիսակալ նաւատարները բոլոր նաւերը՝ որոնք որ կես մը լրտեսելու, կ'ու մ'ալ ուրիշ տեղեր կեցած էին, պատուէր ընդունեցան որ աննէն ու շոք Օգոստոսի 15ին Պաշքոյ գտնուին:

— Եւ արքունի ինչպէս ինչպէս կ'ապահովուէ թէ օքնական գրաց կըրք ու Սե. սատարի զարները կ'իմանուն լոկըր, որ կոստանդնուպոլսոյ մէջ կը պարտան, անհիմն են, եւ կը համարի թէ գիտնալու աս լոկըր կը սարածուին, որ Ռուսաց լրտեսները կամ գործակալները պայտիտի լրտու միտ գնելով՝ միտանեալ զորաց բուն գործողութիւններուն նպատակը կարող չըլլան իմանալ: — Եւ ուրիշ է, կ'ըսէ, որ Վառնայի քով 18,000 գաղտնական ու 24,000 ստրկական գոյք 130 թնդանիսով կ'ընդունացած են:

ՅՆԳՈՍԱՆ

Միջնայի 28ին Տիւնուարը կը գրեն: Հնդկաստանի լրտեսութեան վարչութիւնը միտք ունի Մարտիքայի նկատման մէջ փոխարարանքային սկսած միտքն, փառայ ֆինանսի հետահեան կարգաւորութեան ինչպէս աշտարակներ դնելու, որպէս զի գիշեր ատեն նաւորներուն առաջնորդներն Սիկնայի նաւահանգստին տրեւիտեն ինչպէս շարք 15 մըն Տիւնու արտիկ քանի կ'ըլլին ունակ կ'ես մըն է՝ որ նաւ մը հոն խարիսի նեակելու համար անհրաժեշտ հարկաւոր է նախ քննել ու նայի: Եւ նոր համար միտք կ'ընտանին պէս նաւերը նոյն տեղը շինուող տեղերը կ'ըստարկն գտնուած տեղերուն խարիսի նեակել, քանի մ'որ պարտալ անդրներու իրանդով:

Երդ հիմակ որոշուած է որ նոյն տեղը լուստարութեան աշտարակ մը կ'ընտանի, որուն լոյսը շատ մեղմեցուց Տիւնուարութեան տեսնուելով՝ կարելի ըլլայ նաւորներուն ամեն ատեն ու ապահովութեան միտքն: Նաւահանգստի համար:

Եւ նոր շինութեան առջի քարը՝ Մայիսի 24ին մեծախառ Վիկարիա թագուհոյն ծննդան օրը դրուեցաւ, որուն հետ շատ հանդիսութիւններ ալ եղան:

Քանի կ'ըլլային վրայ շինուելու լուստարութեան աշտարակը Սիկնայի Տիւնուարի իշխանակին համար Խաչիկը լրջելու պիտի կոչուի:

Եւ աշտարակին առջի քարին տակ պընձն առախի մէջ՝ Եւթհոմէն շնորհակցին լրտեսութեան Մայարքայի նեղուցին մէջ, ունեցած հաստատութեանը 1883 ամառը մէջ ըլլած նաւահանգստեան ու տուրեւառնի միտակալութիւնը կ'ընտան գրուած է:

Մանիկը:

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆԲ

ԵՔՐԱՐՔԵՔՐԱՅԵ

Հիւսիսային անդ:

9.

(Տես թիւ 18 և 21):

Երբ որ հրացանի հետ ստորութեան շարժման ցան, նաւապետը նաւահանգստին հրահան տուաւ որ Լաքիմացոյ զինն վեր հրացանին օլը պարտեն: Եւ անդամ ամեն ալ ջրուեցան եւ լրջոյ մ' Եանու անբացան: Մէջ մ'ալ գլխաւորներէն մէկը քանի մը հօյի Տեան առած նաւուն մերձեցաւ, բայց երբ պ'ընտաններուն ձայնը լսեց, երեսի վրայ ինկաւ ձեռքի արեղն ու կատարըր նեակելով, որուն մէջ 17 նեակար, որոնցմէ ետիւր հասան Երկրիմ կ'ընտան էին: Եւ սարդա որն որ շատ անգամ նաւ եկած ու մարտարկան ընդունելու ինչպէս գտած էր, աս անգամ նաւապետին արհամարհելի եղաւ, եւ Պր. Մակիր կը պատմէ որ, նաւատարը հրացանին օլը պարտելու համար ունեցած հրահաններուն գէտ միշտ հանդիպուելու մտքը կը նեակէին: Եւ միտքին ինչպէս շնորհակցին ետեւն անբացաւ, ունեցի զինքը դարս հանելու համար ինչպէս արժանաւոր էր: Բայց յանկարծ նաւատար մը զինքի վրայ ինչպէս նշան կու ապ, եւ կ'ընտան թէ Լաքիմացոյ շնորհակցին մուտքը բուն բանալ կ'ընտան: Կատարեան աս լրտես շարժեալ, նաւատարներէն մեկուն հրահան կու տայ որ դրան քով կ'ընտան վայրենիին վրայ հրացան պարտել: Եւ ինչպէս կ'ընտան եւ մտած կը կարծեն: Բայց զի մ'եւար կ'ընտան որ մտած կարծուած մտքը եւ ոչ իսկ վրաւարուած է եղիւր:

Չեքրանի գլխաւորին, որն որ ստատի մը կոտորի ետեւ պահարտան էր, աննեկով որ բուն ինչպէս բան մը պիտ'որ ըլլայ, գորս կ'ընէ, եւ պարս խաղաղութի ընկերները կը ստիպէ որ եւ պաշտեն: Աստիք անմիջապէս կը հրահանուին, եւ իրենց եկած ձամբէն եւ գատնալով՝ գլխաւորներուն կը ծանուցանեն, թէ իրենցմէ մէկն ալ վերջ առած չէ:

Պարտէր նաւուն վրաւարութի հաշուին նայելով, յարձակուելուն ինչպէս 80ի կը համարէ:

Կատարեալ գլխաւորին հրացանը ձեռքէն առած էր: Ասիկա մեծ աւար մըն էր, եւ արախոյ չից, որ զանկա նորէն եւ աննեկու համար գլխաւորն ամեն բան կու տար:

Լաքիմացոյ օրը խաղաղութեան պատուարու մ'եկաւ ու ծանոց որ Լաքիմացոյ ամեն ալ ընտացած են եւ 24 ժամու մէջ գոյցուած բաններն ալ եւ պիտ'որ գործընեն: Կատար մէջները հարկաւոր եղած խառ միտքները բանեցընելու պատրաստ ըլլանին ազնի յոյսընելու համար՝ ինչպէս նախ օտարուցի վրայ ինչպէս, եւ սքի մէջ հեղ մը պարտեցին:

Սպանալիքն իր արդիւնքն յատար բերաւ: Եւ ստուանց կանուս 71/2ին, զիստարը ետիւր հօյի հետ առած բարկիւրով մ'եկաւ, որուն մէջ կային երեք յարձակուած առաջատարներ, որոնք մաշած ու անպիտան կապերունը դարձած էին: Եւ պրկի շարժմէն խոսիւած կ'ընտար, առաջատարները, տեղացի նաւերու յարկաւորներու համար կարող կար ըլլած ու ժողովրդեան մէջ բաժնած էին: Կիստարին զատնը նորէն եւ սայու ցուցուած դժուարութեան պատճառն աս էր: Եւ կարները կանայք մէկ օր ու մէկ զիշեր աշխատելով շատ ծարարութեամբ իրարու կարած էին, եւ ասոր համար եւս դարձրենն ունացած էր: Եւ հաստատուն ըլլալն Եանու, նաւապետը գլխաւորին հրացանը նորէն եւս առաւ, յատարալիցն մէջ մը փորձելով, որն որ նաւատարներուն հրացաններուն պէս ամեն կողմնէն կատարեալ էր:

Իր բրած ծառայութեան փոխարէն զի մը ծխախոտ տուին իրեն, եւ կանանցմէ մեկուն ալ զանակ մը, առաջատարները կարկտեցաւ համար յանն առած աշխատութեան դիմացը: Կիստարը Սիկնուացոց իմացոց որ իր անակը գործածելու հարկ ունեցաւ գործըն ստիպելու համար, որ առած աւարտին եւս դարձրենն:

Պր. Մակիր կ'ըսէ «Եւ յայտի բան մ'առանց մեծ աշխատութեան յարձակուելու համար ինք զինքս երջանիկ կը համարիմ, յուսարով որ աս յարձակութիւնը առաջատարութեան երաշխաւորութիւն մը կ'ըլլայ վերջէն բան միտակու արշաւանց համար: Եւ յայտի ցեղի մը դիմ' զնեկու համար շատ իմաստաւորութեամբ պէտք էր վարուիլ: Թէ որ մեր դարձքը բուն խաղաղութեան առաջնորդութիւն չըլլար, ան տանն անոնց շնորհուն վրայ յարձակելով վրէժիտութիւն կ'ընէի: Չուցէ անկիտ ամենն ազնի ձամբան կ'ըլլար, ան ունանց զէմ՝ որոնք ամենն էին իրենց ցուցուած մարտարկութիւնն ու բարեկամութիւնը չեն ծանուար: Բաց անկից, երբ որ երկու երեք անգամ իրենց վրայ հրացան պարտուցաւ առանց իրենց հանդիպուելու հրացանին վրայ սուտ դաղախար մ'ունեցան, եւ նոյնպէս աս մեջ վրայ յարձակուելու կատարութեան վրայ ինչպէս նաւապետն ալ հարձած էին, որն սր որոշած էր որ վերջին հարկաւորութեան ցուրս ինչպէս չիտարուեր, եւ իրք ալ ամեն նեղութեան ազառ մնացած էր, առանց զո՞ մ'ընելու: Կարձեալ աստիք նոյններն էին, որոնք մեզմէ մեծամեծ բարկեմն ու առատ պարտեւեր ընդունած էին, եւ մեր վրայ սպառնալու յարձակումներ կ'ընէին:

Կատարութեան համար պատնէշ մը շինել տուի՝ նաւը, շնորհակցին ու զիստարը պահարտան լու համար: Եւ ան պատնէշն անցնելու ամենէն արտատութիւն շարժուցաւ Լաքիմացոյ ինչպէս պարտէր ալ սպանի: Եւ կողմնէն ամենէն պատնէշու ձախտ բան մը շնորհակցն՝ մայի թանի մը խոստարար անմիջապէս, որոնք ամեն բարձրութիւնցիկն մէջ կը պատան, սակայն աստիք ալ փորձով անսան թէ ինչպէս փորք նեակութիւններն ալ խառ պատիժներ կ'ընտանին:

Եւ ժամանակէս սկսեալ Լաքիմացոյ հետ յարարութիւններն անկի եւս չիւրիցան, եւ նաւապետը Հոկտեմբերի 28ին զիշեր իր նաւը հրահան ինչ մեծ ասն մը կատարելու համար: Երկրները 70 հօյի էին, զորոնք նաւապարկին վրայ բարձրական նաւապետին:

Կատարութիւն սկսան նախ իրենց ծխախոտ հրացանները: Լաքիմացոյ կ'ընտան իրենց գործըններն էին սուսից, փոք, իմարտի ու երեքանկիւր նաւապարան մը՝ սկսան ազառ եղանակ մը հիւսնընել, որն որ ի

